

ПУТІВНИК ЩОДО ВИБОРУ ТИПУ ЗАХИСТУ ІННОВАЦІЙНОЇ РОЗРОБКИ

Наталія Передерій

ЗАВІДУВАЧКА ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНОГО
ВІДДІЛУ НТУ “ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

Національний
технічний університет

**ДНІПРОВСЬКА
ПОЛІТЕХНІКА
1899**

Інтелектуальна власність

це сукупність прав на результати розумової, творчої та інтелектуальної діяльності людини.

Чому це важливо?

Ключ до економічного розвитку

- створює цінність і прибуток

Стимул інновацій

- захищає винаходи, технології та творчість

Конкурентоспроможність

- бар'єр для копіювання і унікальність продуктів

Міжнародна інтеграція

- умова виходу на світові ринки

Національна стратегія для України

- технологічна, економічна та енергетична стійкість

Особисті немайнові та майнові права

Критерій	Немайнові права	Майнові права
Сутність	Особисті нематеріальні права автора	Економічні (майнові) права на використання об'єкта
Зв'язок з особою	Нерозривно пов'язані з автором	Можуть належати автору або іншій особі
Передача іншим особам	Не передаються	Можуть передаватися повністю або частково
Строк дії	Безстрокові	Обмежені строком, встановленим законом
Відчуження	Неможливе	Можливе (договір, ліцензія, спадкування)
Приклади	<ul style="list-style-type: none">- право авторства- право на ім'я- право на недоторканність твору	<ul style="list-style-type: none">- право використання- право дозволяти використання- право забороняти використання- право на винагороду
Нормативна база (Україна)	ЦК України, ст. 423	ЦК України, ст. 424
Типові договори	—	Ліцензійний договір, договір відчуження прав
Економічний характер	Не мають грошової оцінки	Мають грошову оцінку
Функціональне призначення	Захищають авторство	Забезпечують комерціалізацію

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Об'єкти промислової власності

Винаходи

Корисні моделі

Промислові зразки

Торговельні марки (знаки для товарів і послуг)

Географічні зазначення

Фірмові найменування

Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності

Сорти рослин

Породи тварин

Компонування напівпровідникових виробів

Комерційні таємниці

Наукові відкриття

Раціоналізаторські пропозиції

Об'єкти авторського права і суміжних прав

Літературні твори

Художні твори

Комп'ютерні програми

Бази даних

Виконання творів

Фонограми та відеограми

Передачі організацій мовлення

Система законодавства у сфері інтелектуальної власності

1. Загальне законодавство

- Конституція України
- Цивільний кодекс України
- Закон № 4196-IX від від 09.01.2025

2. Спеціальні закони:

Об'єкти промислової власності

- Винаходи та корисні моделі: ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».
- Промислові зразки: ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки».
- Торговельні марки: ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».
- Географічні зазначення: ЗУ «Про правову охорону географічних зазначень».
- Авторське право і суміжні права ЗУ «Про авторське право і суміжні права»

Нетрадиційні об'єкти

- Сорти рослин: ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин».
- Мікросхеми: ЗУ «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів».
- Комерційна таємниця: Цивільний кодекс та ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції».

3. Міжнародні договори

- Паризька конвенція (промислова власність).
- Бернська конвенція (літературні та художні твори).
- Угода TRIPS (у межах Світової організації торгівлі).

Стратегія інтелектуальної власності

це комплексний, формалізований довгостроковий план, який визначає, як організація: ідентифікує, набуває, захищає, управляє, монетизує свої нематеріальні активи з метою досягнення бізнес-цілей та формування конкурентних переваг.

Цілі стратегії інтелектуальної власності

- ✓ захист інновацій і бренду;
- ✓ забезпечення правової визначеності володіння ІВ;
- ✓ підвищення ринкової вартості компанії;
- ✓ доступ до фінансування та інвестицій;
- ✓ створення нових потоків доходів (ліцензування, партнерства);
- ✓ зниження ризиків порушення прав та копіювання;
- ✓ підтримка довгострокової конкурентоспроможності.

Принципи формування стратегії ІВ

- ✓ узгоджується з бізнес-стратегією компанії;
- ✓ враховує галузеві особливості та ринки;
- ✓ є довгостроковою;
- ✓ ґрунтується на чітких цілях і пріоритетах;
- ✓ враховує ресурси (фінансові, організаційні, кадрові);
- ✓ інтегрується в систему управління компанією.

Стратегії управління ІВ

Стратегія захисту

Мета:

Мінімізація ризиків та створення бар'єрів для конкурентів

Коли обирати:

- виходите на конкурентний ринок
- є унікальна технологія, яку легко скопіювати
- працюєте в агресивному патентному середовищі

Ключові інструменти:

- патентування
- аналіз свободи діяльності
- комерційна таємниця
- моніторинг порушень та конкурентів

Результат:

- ваша частка ринку захищена
- копіювання продукту стає юридично неможливим або занадто дорогим для інших.

Стратегія розвитку

Мета:

Збільшення капіталізації, залучення інвестицій та масштабування

Коли обирати:

- плануєте залучати венчурний капітал,
- виходити на нові географічні ринки
- будувати екосистему продуктів

Ключові інструменти:

- реєстрація ТМ
- ліцензування
- франчайзинг
- оцінка вартості ІВ

Результат:

- зростання ринкової вартості компанії (Exit/IPO)
- нові джерела доходу від роялті

Вибір стратегії захисту інтелектуальної власності

Основні варіанти стратегій захисту

Патентна стратегія

Стратегія комерційної таємниці (Know-how)

Авторсько-правова стратегія

Брендова стратегія (ТМ)

Комбінована стратегія

Стратегічні кроки вибору і захисту ІВ

1. Аудит

Виявлення об'єктів ІВ, визначення права власності та ролі ІВ у діяльності компанії

2. Пріоритезація

Ризики, географія (ринки) та бюджет

3. Захист

Реєстрація ІВ, режим комерційної таємниці та фіксація

4. Капіталізація

Оцінка ІВ, дохід, інвестиції

5. Контроль

Моніторинг та реакція на порушення

Стратегія вибору форми охорони

Ситуація	Рішення	Висновки
Ідея реалізована у вигляді технічного пристрою або способу	Патент (винахід або корисна модель)	Дозволяє обмежити використання конкурентами
Розробка має переважно дизайнерський вигляд	Промисловий зразок	Захищає зовнішню форму, а не функцію
Алгоритм, код або інтерфейс програми	Авторське право	Захищає форму вираження і код
Технологія виробництва, склад, рецептура, яку не бажають розкривати	Комерційна таємниця	Уникає розкриття суті рішення у патенті
Словесні позначення (назва, слоган); зображувальні елементи (логотип); комбіновані позначення; кольори або їх поєднання; тривимірні форми (упаковка, форма виробу); звукові позначення (за умови графічного подання)	Торговельна марка (ТМ)	Дозволяє закріпити права на бренд і назву продукту; захистити від копіювання та недобросовісної конкуренції; можливість ліцензування та франчайзингу
Поєднання технології та візуальної складової	Комбінований захист	Максимізація охорони об'єкта

ВІЗУАЛЬНА СХЕМА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Як відрізнити винахід, корисну модель і авторський твір

Винахід і корисна модель — це об'єкти промислової власності, які охороняють технічні рішення.

Авторське право стосується творчого вираження — тексту, зображення, програмного коду, креслення тощо.

Щоб обрати правильний шлях захисту, потрібно визначити:

- чи має розробка технічний результат,
- чи її сутність полягає у формі, алгоритмі або дизайні.

Патент доцільно оформлювати, якщо розробка здатна вирішувати практичну задачу та має об'єктивно новий технічний ефект.

Як відрізнити винахід, корисну модель і авторський твір

Критерій	Винахід	Корисна модель	Авторське право
Сфера	Технологія	Технологія	Література, мистецтво, наука
Об'єкт	Пристрій, речовина, спосіб	Пристрій, спосіб	Текст, програма, креслення, опис
Новизна	Світова (абсолютна)	Національна (формальна)	Оригінальність форми
Експертиза	Повна (кваліфікаційна)	Формальна	Без експертизи
Строк охорони	20 років	10 років	70 років після смерті автора
Вартість охорони	Вища (збір + експертиза)	Низька	Безкоштовно при фіксації факту створення
Рівень технічності	Високий	Середній	Може бути ідея, опис, код
Доцільно обирати, якщо	Є науково обґрунтоване технічне рішення	Є конструктивне спрощення чи вдосконалення	Продукт має творчу форму (текст, дизайн, код)

Умови патентоздатності (для винаходів і корисних моделей)

Умови патентоздатності:

- ✓ Новизна
- ✓ Винахідницький рівень (*лише для винаходів*)
- ✓ Промислова придатність

Не належать до патентоздатних:

- ✓ Теорії, алгоритми
- ✓ Програми
- ✓ Методи управління
- ✓ Художні рішення
- ✓ Клонування людини тощо

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАЯВКИ НА ПАТЕНТ

Правила складання заявки на патент:

1. Заява про видачу патенту.

2. Опис винаходу:

- галузь техніки;
- рівень техніки (аналоги, найближчий аналог);
- суть винаходу;
- технічний результат і його досягнення;
- приклади здійснення.

3. Формула винаходу – головний юридичний документ, що визначає обсяг охорони.

4. Реферат – короткий виклад суті.

5. Креслення – за потреби

Торговельна марка: навіщо і коли потрібна

це юридично захищене позначення, яке ідентифікує товари або послуги.

Що може бути ТМ:

- назва / слово;
- логотип;
- назва + логотип;
- слоган, колір, форма (за умовами закону).

Етапи реєстрації в Україні:

- Перевірка на схожість
- Вибір класів МКТП
- Подання заявки до УКРНОІВІ
- Експертиза
- Свідоцтво (на 10 років)

Навіщо реєструвати ТМ:

- правовий захист бренду
- заборона копіювання конкурентами
- нематеріальний актив бізнесу
- довіра інвесторів і партнерів
- основа для міжнародного ринку

Коли реєстрація необхідна:

- перед виходом на ринок
- для стартапів і масштабування
- перед рекламою та франчайзингом
- для ІТ-продуктів і сервісів
- перед експортом

Промисловий зразок

Охорона зовнішнього вигляду виробу (естетичний аспект)
А не його технічні функції.

Що охороняється:

- ❖ Форма
- ❖ Лінії
- ❖ Кольори
- ❖ Текстура або орнамент (наприклад, унікальна форма корпусу гаджета чи інтерфейс програми).

Етапи реєстрації:

- ❖ Підготовка та подання матеріалів заявки
- ❖ Формальна експертиза
- ❖ Державна реєстрація та отримання свідоцтва

Умови охорони: Зразок має бути новим та оригінальним.

Строк дії:

Правова охорона діє 5 років від дати подання заявки з можливістю продовження до 25 років (кожні 5 років).

Комерційна таємниця та Ноу-хау

це інформація, яка:

- є секретною (не є загальновідомою);
- має комерційну цінність;
- охороняється власником шляхом встановлення режиму секретності.

Що може бути комерційною таємницею/Ноу-Хау:

- технології виробництва (know-how);
- формули, рецептури;
- креслення, технічна документація;
- результати досліджень;
- бізнес-плани та маркетингові стратегії;
- база клієнтів;
- фінансова інформація;
- програмні алгоритми.

Не можуть бути комерційною таємницею/Ноу-Хау:

- установчі документи;
- інформація про чисельність працівників;
- дані про забруднення довкілля;
- інформація, яку обов'язково потрібно розкривати за законом.

Недобросовісна конкуренція

це будь-які дії у господарській діяльності, що суперечать правилам чесної конкуренції та завдають або можуть завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання

Основні види недобросовісної конкуренції:

- ✓ Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання
- ✓ Створення перешкод у конкуренції та отримання неправомірних переваг
- ✓ Неправомірне збирання, розголошення або використання комерційної таємниці

За недобросовісну конкуренцію можуть застосовуватися:

- ✓ Штрафи (накладає Антимонопольний комітет України).
- ✓ Відшкодування збитків у судовому порядку.
- ✓ Припинення порушення та вилучення неправомірно використаних товарів.
- ✓ Адміністративна або кримінальна відповідальність (у випадках незаконного використання комерційної таємниці).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ

- Якщо проект ранній (R&D): обмежте доступ до інформації, використовуйте комерційну таємницю (NDA) з усіма членами команди, партнерами та потенційними інвесторами.
- Перед публікацією результатів: проведіть пошук за реєстрами ТМ і патентів, щоб переконатися, що ви не порушуєте чужі права та подайте заявку на реєстрацію, щоб зберегти пріоритет новизни.
- Для університетів: оформлюйте службові винаходи та угоди про розподіл прав між ЗВО, науковцем і замовником.
- Для стартапів: переконайтеся, що всі майнові права ІВ офіційно передані вашій компанії або комбінуйте патентування з авторським правом на програму, інтерфейс або навчальні дані.
- Для міжнародного ринку/експорту – готуйте РСТ-заявку або Мадридську систему (ТМ) для економії коштів та для охорони у кількох країнах одночасно .

Джерела інформації:

1. Навчальні матеріали Академії ВОІВ
2. Enterprising Ideas: A Guide to Intellectual Property for Startups. WIPO Publication No. 961. (Посібник ВОІВ №961 «Підприємницькі ідеї: Путівник з ІВ для стартапів»).
3. IP Strategy for Startups. Ian Maxwell. Accordia IP / ipstrategy.com. (Стратегія ІВ для стартапів).
4. Intellectual Property 101 for Startups. Shahed Kader, Kader Law. (Основи ІВ для стартапів: посібник для ІТ-юристів).
5. Developing an Intellectual Property Strategy: User Guide. Dr. Maurice Bolo. The Scinnovent Centre, 2025. (Розробка стратегії ІВ: посібник користувача).
6. Intellectual Property Strategies for Startups and Small Businesses in Nigeria. G. Elias, 2024. (Стратегії ІВ для малого бізнесу: міжнародний досвід).